

סימן א. בדין צליית פסח על גחלים, עה

- א. תנו רבנן: חתכו ונתנו על גבי גחלים. רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש...
- ב. רבא רמי: מי אמר רבי גחלים איקרו אש, זרמינה: גחלי יכול עוממות – תלמוד לומר אש. אי אש יכול שלהבת – תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות. (אלמא גחלים לא איקרי אש. אמרי)
- ג. וזה גופא קשיא: אמרת גחלי – יכול עוממות, אלמא: לוחשות אש נינהו. אימא סיפא: אי אש יכול שלהבת – תלמוד לומר גחלי. אלמא: אפילו לוחשות, לאו אש נינהו!
- ד. ואמר רב ששת, הכי קתני: גחלי – יכול בין עוממות בין לוחשות – תלמוד לומר אש. אי אש – יכול שלהבת, תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות. מכל מקום, גחלים לא איקרי אש, קשיא לרבי!
- ה. אמר אביי, תריץ הכי: גחלי – יכול עוממות ולא לוחשות – תלמוד לומר אש. אי אש, יכול רצה שלהבת יביא, רצה גחלת יביא – תלמוד לומר גחלי. הא כיצד? מביא מן הלוחשות.
- ו. אמר רבה: רצה – גחלת יביא, רצה – שלהבת יביא. שלהבת בלא גחלת היכי משכחת לה – כגון דשפייה למנא משחא, ואתלי ביה גורא. – ההוא למא לי קרא למעוטי? השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא לא כל שכן?
- ז. אלא אמר רבא תריץ הכי: גחלי – יכול עוממות ולא לוחשות, תלמוד לומר אש. אי אש – יכול יביא מחיצה גחלת ומחיצה שלהבת. אדעייל לגובאי הוי כוליה גחלת. תלמוד לומר +ויקרא טז+ זלקח מלא המחיתה גחלי אש מעל המזבח – משעת לקיחה ניהוי גחלים.

ג' סוגי אש נדונים בברייתא שבסעיף ב:

- א. גחלים עוממות
- ב. גחלים לוחשות
- ג. שלהבת

הברייתא מתאמת בין הסוגים הללו לבין שתי הגדרות הטמונות במונח 'גחלי אש' – גחלים ואש. הברייתא מורכבת משני מהלכים בדרשת הכתובים: ראשית כל היא מפרשת כל אחת מהגדרות בפני עצמה, ולאחר מכן היא מסיקה את הדין הנובע מהעימות בין שתי הגדרות אלו. ארבע פרשנויות לברייתא מוצעות בסוגיא.

פרשנות ראשונה [סעיפים ב-ג]

לפי נוסח הברייתא כפי שהוצג בתחילה, ההגדרה 'גחלים' כוללת רק את הסוג הראשון – גחלים עוממות, וההגדרה 'אש' כוללת רק את הסוג השלישי – שלהבת. כל אחת מהגדרות שבפסוק שולל את הסוג הנכלל בהגדרה האחרת, ולכן לקיום המצוה נותר רק הסוג השני – גחלים לוחשות. בסעיף ג דוחה הגמרא הבנה זו מתוך הנחה, ששתי ההגדרות הללו 'גחלים' ו'אש' מהוות שני ערכים של משתנה דו ערכי [בוליאני], ואין ערך ביניים, כך שהן אמורות לכלול את שלושת הסוגים של האש. לכן לא יכול להיות שהסוג השני – גחלים לוחשות לא מתאים לאף הגדרה, לא 'גחלים' ולא 'אש'. ומכאן קושיית 'הא גופא קשיא': אם הרישא דוחה אותם מהגדרת ה'גחלים' הרי שהם 'אש', ואם הסיפא דוחה אותם מהגדרת ה'אש' הרי שהם 'גחלים'.

פרשנות שניה [רב ששת, סעיף ד]

מתוך ההנחה האחרונה, ששתי ההגדרות 'אש ו'גחלים' כוללות את שלושת סוגי האש, הפרשנויות הבאות של הברייתא מציבות באחת ההגדרות שני סוגים [דהיינו, שניתן לקיים את המצוה או בסוג האחד או בסוג השני], ובהגדרה האחרת סוג שלישי, כך שלא נותר סוג שלא מתאים לו אף ערך.

הפרשנות של רב ששת מציבה ברישא, בהגדרת 'גחלים', את שני הסוגים הראשונים – גחלים עוממות וגחלים לוחשות, ובסיפא, בהגדרת 'אש', את הסוג השלישי – שלהבת. ומכאן המסקנה הדינית: הגדרת 'גחלים' באה לשלול את הסוג השלישי השייך להגדרת 'אש', ואילו הגדרת 'אש' באה לשלול את אחד הסוגים המופיע בהגדרת 'גחלים', דהיינו את הסוג הראשון [הרחוק יותר מהאש], וכך נותר לקיים המצוה הסוג השני – הגחלים הלוחשות. לפי פרשנות זו שני סוגי הגחלים שייכים להגדרת 'גחלים' ולא להגדרת 'אש', ומכאן קשה על ההלכה שקבע רבי, כי יוצאים יד"ח צלי אש על ידי גחלים.

פרשנות שלישית [אביי, סעיפים ה - ו]

גם לפי הבנה זו היחס בין ההגדרות הוא של 2:1, דהיינו אחת כוללת שני סוגים והאחרת סוג אחד, אלא שההצבות מתחלפות: 'גחלים' כולל רק את הסוג הראשון – גחלים עוממות, וה'אש' כולל את שני הסוגים האחרים – גחלים לוחשות ושלהבת. המסקנה הדינית פועלת באותה דרך: 'גחלים' בא לשלול את אחד הסוגים שבהגדרת 'אש', דהיינו את הסוג השלישי [הרחוק יותר מהגחלים], ואילו 'אש' בא לשלול את הסוג היחיד שב'גחלים' – הסוג הראשון. כך נותר לקיים המצוה רק הסוג השני – גחלים לוחשות.

לפי פרשנות זו גחלים לוחשות אכן נכללות בהגדרת 'אש', ומכאן נובעת ההלכה של רבי שיוצאים יד"ח צלי אש על ידי גחלים לוחשות.

רבה [או רבא] דוחה פרשנות זו, מכיוון שאי אפשר לומר שהיתה הוא אמינא שניתן לקיים את המצוה על ידי השלהבת לבדה, שהרי אף לפני מלך בוו"ד לא נוהגים כך, וממילא אין צורך ב'גחלים' לשלול את השלהבת.

[לכאורה קושיא זו חלה גם על הפרשנות של רב ששת, אך ממהלך הגמרא נראה שרבה מקשה דווקא על אביי, ובשפת אמת פרש שלרב ששת שמשמעות הכתוב היא דווקא שלהבת כיוון שגזה"כ היא לא שייך להקשות מפני הכבוד, אך אם יש במשמעות הכתוב בין שלהבת ובין גחלת, פשיטא ששלהבת לא מפני הכבוד. אמנם מרש"י ד"ה מחצה גחלת, משמע שלא ניתן לפרש שיכניס מחצה גחלת ומחצה אש כיוון שלפני מלך בוו"ד לא עושים כן, והרי לפי השפ"א אם זה גזה"כ לא שייך מפני הכבוד. ולולי דבריו היה נראה לפרש בפשיטות שאכן קושיית רבה היא גם על פרשנותו של רב ששת, ומה שלא הקשה רבה כך על רב ששת הוא מפני שממילא נצרכנו לפרשנות אחרת, כדי שלא יקשה על רבי, וצ"ע].

פרשנות רביעית [רבא, סעיף ז]

אמנם גם לפי פרשנות זו היחס בין ההגדרות הוא 2:1, כמו אצל אביי, דהיינו ש'גחלים' כולל גחלים עוממות, ו'אש' כולל גחלים לוחשות ושלהבת, אך כאן היחס בין שני הסוגים הכלולים ב'אש' אינו יחס של 'או' [שהרי יחס כזה לא ייתכן כפי שהקשה רבא בסעיף הקודם], אלא יחס של 'גם', דהיינו שביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת. על הוה אמינא זו לא קשה הקושיא הקודמת ממלך בשר ודם, כיוון שעד שהוא מכניס נותרת רק הגחלת, ולכן צריך למעט אפשרות זו על ידי הגדרת 'גחלים'. כיוון שגם 'אש' ממעטת את הסוג הכלול ב'גחלים' [עוממות], נותר לדינא הסוג השני בלבד – גחלים לוחשות.

סיכום

סיכום הפרשנויות לברייתא

	'גחלי'	'אש'	הדין
הנוסח הראשון	גחלים עוממות	שלהבת	גחלים לוחשות
רב ששת	גחלים עוממות או לוחשות	שלהבת	גחלים לוחשות
אבוי	גחלים עוממות	לוחשות או שלהבת	גחלים לוחשות
רבא	גחלים עוממות	מחצה לוחשות ומחצה שלהבת	גחלים לוחשות

סיכום היחס בין הפרשנויות השונות :

ההבדל בין השורות הולך ומצטמצם ככל ש'יורדים' כלפי מטה.
 בשורה העליונה כל אחת מההגדרות שבכותרת הטבלה כוללת רק סוג אחד ; בשורות האחרות אחת ההגדרות כוללת שני סוגים.
 בשורה השניה הטור הימני כולל שני סוגים [ומכאן הקושיא על רבי, שגחלים אינם אש], ובשורות התחתונות הטור השמאלי כולל שני סוגים.
 בשורה השלישית היחס בין שני הסוגים בטור השמאלי הוא יחס של או, ובשורה הרביעית היחס ביניהם הוא יחס של גם.

הקושיא על השורה העליונה : חוסר ההתאמה של הגחלים הלוחשות לשתי ההגדרות.

הקושיא על השורה השניה : הסתירה מכאן לדין של רבי.

הקושיא על השורה השלישית : אין הו"א ששלהבת לבדה כשרה.